

Závěrečná zpráva projektu specifického výzkumu – zakázka č. 2125

Název projektu: **Možnosti prevence rizikového užívání internetu u žáků 2. stupně ZŠ**

Specifikace řešitelského týmu:

Odpovědný řešitel: **Doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D., Katedra pedagogiky a psychologie**

Studentka magisterského studia na PdF UHK: **Tereza Berková, ZS2, ID 20427**

Úvod

Již v předchozím projektu specifického výzkumu (Vacek, Šafářová: Role internetu v životě dívek v dětství a dospívání, 2010; Šafářová, Vacek: Internet v životě dívek, 2011) jsme konstatovali výrazné zintenzivnění vlivu elektronických médií na současnou společnost a zejména na mladou populaci.

V plné míře platí, že současná mládež patří do tzv. počítačové generace a elektronickou komunikaci a orientaci na internetu velmi dobře ovládá a nečiní jí žádné potíže osvojovat si nové postupy a technologie. Možnosti moderních elektronických médií ji zajímají a přitahují až na úroveň samoučelného a kontraproduktivního užívání. Internet se pro ně stal naprosto přirozeným uživatelským prostředím. Jde o médium, které je na jedné straně obohacující, neboť mladým lidem otevírá prostor do světa všestranného poznání, ale současně je v jejich zdravém socializačním vývoji ohrožuje (deformace životních hodnot, rozostřené rozlišení reálného a virtuálního světa, posílení agresivity a autoagresivity, poškozování zdravotní stránky mladých uživatelů atd.).

Cíle výzkumného projektu

Jako kritické období, ve kterém se rozhoduje o mnohém v budoucím životě dítěte, považujeme střední školní věk (ukotveno docházkou na 2. stupeň základní školy). Právě v tomto období se zřejmě zakládá návyk funkčního užívání internetu a nebo naopak nepřiměřené závislosti na tomto médiu (netolismus). Zde pak můžeme hovořit o rizicích přímého ohrožení s dalekosáhlými celoživotními důsledky.

Cílem našeho zkoumání bylo zmapování přímých i nepřímých rizik, která jsou s užíváním internetu spojená u výše uvedené cílové skupiny (11 – 14,15 let).

K získání relevantních dat bylo použito obsahové analýzy těch internetových stránek (zdrojů), které jsou *nejčastěji* naší cílovou skupinou navštěvovány. Jako výzkumné nástroje byly použity dotazník vlastní konstrukce a metoda interview. Sběr dat se realizoval prostřednictvím osobního kontaktu s respondenty. K posílení kvalitativního průniku do údajů získaných dotazníkem jsme využili metodu interview s ohniskovými skupinami.

Charakteristika použitých metod

Podle plánovaného harmonogramu byl do konce března vytvořen a ověřen dotazník (pilotní prověření uskutečněno do 31. 3. 2012). Předvýzkum byl realizován v 7. ročníku základní školy a podle jeho výsledků byl dotazník upraven do finální podoby. Základní otázky, na které byla hledána v předvýzkumu odpověď byly: Rozumí respondenti zadaným pokynům? Jaké jsou jejich reakce na výzkumné šetření? Nabízejí uzavřené otázky všechny varianty, které potřebují respondenti k vyjádření svého názoru? Jaký je časový rámec potřebný k vyplnění dotazníku?

Dotazník obsahoval 28 otázek a byl rozdělen do čtyř částí. Byly zde použity otázky otevřené, uzavřené, polouzavřené a škálové. Dotazník také obsahoval jednu modelovou situaci.

První část (otázky 1 - 3) obsahovala ryze informační položky, které při vyhodnocování umožnily získat základní představu o času stráveném online a důvodech užívání internetu. Tyto otázky také pomocí postupu od jednoduchých otázek ke složitějším umožnily respondentovi lepší orientaci v dotazníku a jeho dalším vyplňování. .

Druhá část dotazníku (otázky 4-11) se zabývala vztahem a zkušenostmi respondentů s rizikovými jevy a to především se seznamováním přes internet. Byla zde použita i modelová situace, ve které se měl respondent rozhodnout, zda na schůzku s virtuálním kamarádem půjde, či nikoliv. Měl i možnost uvést, že půjde za určitých podmínek, které byly uvedeny formou polouzavřené otázky. Následující otázka byla zaměřena na jejich reálnou zkušenost s takovou situací a záměrně byla formulována tak, aby neindikovala přímý dotaz na respondenta, který by ji mohl vnímat jako ohrožující.

Otázky 12-19 se zaměřovaly na znalosti a orientaci respondentů v problematice rizikového chování na internetu. Byly zde použity dvě škálové otázky, kde respondenti hodnotili jejich teoretické znalosti a náhled na reálnou situaci v současném virtuálním světě.

Závěrečná část dotazníku (otázky 20-28) se týkala vztahu dětí k rodičům. Byly zde pokládány základní dotazy ohledně kvality komunikace s rodiči na téma užívání počítače. Právě tato část měla být již od počátku výzkumu i součástí interview s ohniskovými skupinami, protože tyto položky se mohly jevit jako pro dotazník příliš citlivé.

Interview s ohniskovými skupinami bylo realizováno po vyhodnocení dotazníkové části výzkumu. Spoluředitelka osobně mluvila se skupinami zastupujícími 4 ročníky 2. stupně základní školy. Rozhovor s každou skupinou byl průměrně v délce 45 minut a obsahoval 22 otázek. Původně bylo připraveno menší množství dotazů, nicméně v průběhu realizace prvního rozhovoru se objevilo několik zajímavých podnětů, na které bylo vhodné reagovat a následně je aplikovat do rozhovorů se zbývajících skupinami.

Výzkumný soubor

Dotazníkové šetření bylo aplikováno na 2. stupni osmi škol v Králověhradeckém a Středočeském kraji. Z každé školy byla náhodným výběrem zvolena jedna třída, ve které byl za přítomnosti spoluředitelky dotazník žáky vyplněn. Výzkumný soubor obsahoval 165 respondentů. Z tohoto počtu bylo použito 162 dotazníků, jejichž obsah se jevil jako relevantní k analýze. Analyzovaný vzorek respondentů tvořilo 92 dívek a 70 chlapců.

Interview se uskutečnila na nejmenované základní škole v krajském městě. Výzkumný vzorek interview obsahoval celkově 60 respondentů (28 dívek a 32 chlapců). Velikost skupin byla mezi 10-15 respondenty. Zastoupení respondentů v jednotlivých ročnících bylo následující: V 6. ročníku 10 chlapců a 10 dívek, v 7. ročníku 7 chlapců a 5 dívek, v 8. ročníku 5 chlapců a 5 dívek a v 9. ročníku 10 chlapců a 8 dívek.

Výzkumné předpoklady

Pro potřeby kvantitativního výzkumu byl výzkumný problém rozpracován do pěti hypotéz. Hypotézy byly založeny především na předchozích výzkumech realizovaných v oblasti bezpečného užívání internetu mládeží a to zejména výzkumem Eurobarometr Safer Internet for Children, realizovaném v roce 2007 Evropskou komisí v 29 státech Evropy. Druhý výzkum, který sehrál podstatnou roli při vytváření výzkumných hypotéz, byl uskutečněn Evropskou komisí o rok později (2008) a jeho cílem bylo analyzovat vztah rodičů k dětem v oblasti internetové bezpečnosti (European Commission, 2008).

Třetím výzkumným šetřením, využitým jako podklad pro tvorbu hypotéz, se stal výzkum českého projektu Saferinternet.cz realizovaného ve spolupráci s agenturou Gemius v roce 2006 (Online safety, 2006) a opakovaně v roce 2009 (Online safety, 2009).

Hypotéza H 1: Více než 80% žáků 2. stupně ZŠ užívá internet nejméně hodinu denně a o víkendu až 3x častěji.

Hypotéza H 2: Protože se děti domnívají, že internet je anonymní, je jich více než polovina ochotna sdělit ohrožující údaje o své osobě.

Hypotéza H 3: Přestože děti „znají“ možná nebezpečí internetu, více než 60% z nich si nepřipouští možnost, že by se jich mohla také týkat.

Hypotéza H 4: Přestože děti „znají“ možná nebezpečí internetu, nejméně 50% z nich se rizikového chování i tak dopouští.

Hypotéza H 5: V důsledku nedostatečné komunikace mezi rodiči a dětmi, více než 70% rodičů od dětí nezískává dostatek informací o jejich o internetových aktivitách.

Vybrané výstupy

Celkově ve školním týdnu využívá internet více než hodinu denně průměrně 62,2% respondentů. Zajímavý je rozdíl mezi tím, čemu dávají přednost chlapci a čemu děvčata. U chlapců se na přední místa dostalo hraní online her. Tato aktivita se u dívek vyskytuje minimálně. Dívky upřednostňují komunikaci s přáteli.

Respondenti jsou si vědomi toho, že není vhodné uvádět na sociální síti telefonní číslo a adresu bydliště atd. Z interview však vyplynulo, že žádný z respondentů nevěděl o rizikovitosti profilové fotky, průměrně 58,7% má takovou, na které je možné je identifikovat (v 6. ročníku 42,9%, v 7. ročníku 66,6%, v 8. ročníku 70% a v 9. ročníku 55,5%). Při diskusi nad tímto nebezpečím, si respondenti dlouho nebyli schopni uvědomit, v čem spočívá rizikovitost toho, že někdo zná jejich jméno, příjmení a zároveň ví, jak vypadají.

Rizikovým faktorem se jeví být zvyšující se počet „přátel“ na facebooku, které děti osobně neznají. Týká se především 8. a 9. tříd. V 8. třídě žáci neznají *osobně* 70% „přátel“, z celkového počtu lidí, s nimiž elektronicky komunikují.

Z pohledu rizikovitosti chování se nejrizikověji projevují především chlapci vyšších ročníků, kteří otevřeně zaujímají postoj, že by na schůzku s cizím člověkem klidně šli bez jakýchkoliv „bezpečnostních“ opatření. Dívky se s nabídkou na schůzky setkávají také poměrně často a z velké většiny na ně reagují pozitivně, nicméně je u nich patrný strach, který se projevuje v zajištění různých opatření v případě realizace schůzky. Zde je tedy patrný další posun oproti výzkumu Eurobarometr, který uváděl dívky jako výrazně rizikovější než chlapce.

V 8. ročníku dostalo nabídku na schůzku 36% dívek a 27% chlapců, z toho se však na setkání opravdu vydalo 70% dívek a 83% chlapců. V 9. ročníku nabídku dostalo 59% dívek a 76% chlapců a na realizaci schůzky přistoupilo 89% dívek a 77% chlapců.

Základní ochrannou roli před riziky internetu by měli hrát rodiče. Celkově s rodiči o svých internetových aktivitách komunikuje 46,9% respondentů. Dívky komunikují s rodiči více než chlapci v průřezu všech ročníků. Nejvyšší míra komunikace je u dívek v 6. ročníku, nicméně se stoupajícím věkem se počet snižuje. Nejnižší hranice je u dívek v 8. ročníku. Chlapci s rodiči komunikují výrazně méně, překvapivě jsou však údaje vyšší v nejstarších ročnících. Zároveň je však možné, že komunikace zde probíhá z toho důvodu, že si rodiče žádají technickou pomoc od dětí. Chlapci v 8. ročníku uváděli, že 77% z nich rozumí počítačům o hodně více než jejich rodiče, 9% uvedlo, že o trochu více a 13% uvedlo, že mají s rodiči zhruba stejné znalosti. Možnost, že rodiče rozumí počítači lépe než oni, nevybral nikdo. V 9. ročníku uváděli chlapci obdobné výsledky. 65% z nich podle vlastního uvážení rozumí počítačům o hodně více než jejich rodiče, 29% o trochu více a 6% zhruba stejně jako jejich rodiče.

Prezentace výsledků specifického výzkumu

Vzhledem k časovému zaneprázdnění řešitele spojeného s novou funkcí, nebyly naplněny plánované výstupy. I proto došlo k revizi původního rozpočtu a - po konzultaci s paní prodělkankou - k přesunu některých položek. Vzhledem ke zmíněné zaneprázdněnosti řešitele byla posílena odměna spoluréšitelce studentce T. Berkové, která ve všech fázích, tj. přípravy, realizace a zpracování získaných dat, prokazovala mimořádnou pracovitost (viz příložená Výsledovka projektu).

Původní cíle – publikace ve sborníku, dále v recenzovaném časopise - trvají. Dále počítáme, že výsledky specifického výzkumu budou využity při zpracování studijních opor pro naše studenty i pro pedagogy v terénu. Rovněž se pokusíme uplatnit výsledky výzkumu v zahraničním periodiku.

V současnosti předpokládáme, že uvedené záměry budou naplněny během 1. pololetí - tedy do 30. 6. 2013.

Literatura:

ŠAFÁŘOVÁ, A., VACEK, P. Role Internetu ve světě dospívajících dívek. ŠIMKOVÁ, E. (Ed.) *Socialia 2010. Sborník příspěvků z konference*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, s. 383-390. ISBN 978-80-7435-091-7

ŠAFÁŘOVÁ, A., VACEK, P. Internet v životě dívek. *e-PEDAGOGIUM*, III/2011, s. 163-176. ISSN 1213-7499

EUROPEAN COMMISSION. *European Comission* [online]. 2008 [cit. 13-2-2011]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/eurobarometer/eurobarometer_2008.pdf

EUROPEAN COMMISSION. *European Comission* [online]. 2007 [cit. 13-2-2011]. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/surveys/qualitative/index_en.htm

ONLINE SAFETY INSTITUTE. *Saferinternet - Archiv článků* [online]. 21-12-2006 [cit. 6-2-2011]. Dostupné z WWW: <http://old-saferinternet.webmagazine.cz/novinky/121-3>

ONLINE SAFETY INSTITUTE. *Saferinternet - Archiv článků* [online]. 21-5-2009 [cit. 6-2-2011]. Dostupné z WWW: <http://old-saferinternet.webmagazine.cz/novinky/629-3>

V Hradci Králové 2. 1. 2013

Doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.

řešitel projektu

Příloha: Výsledovka projektu.

Výsledovka po účtech s pohyby
Pohyby za období 2012 / 01 - 12

SV 2-2125

Pracoviště:	*****	Všechny vybrané analytiky
Činnost:	****	Všechny vybrané analytiky
Fakultní účet:	**	Všechny vybrané analytiky
Zakázka:	*****	Všechny zakázky
Podzakázka:	***	Všechny podzakázky

Účet	Název účtu	Má dáti	Dal	Zůstatek k 2012 / 12
501 003	Spotřeba materiálu kancelářské DU			
	Počáteční stav	0,00		
	SKL/0904/00013/12	31.10.2012	223,50	0,00 Sklad kanc.potřeb 2012/10
	ZAV/0111/00614/12	30.10.2012	10 777,00	0,00 kancelářské potřeby, tone
501 003	Spotřeba materiálu kancelářsk	11 000,50	0,00	11 000,50
501	Spotřeba materiálu	11 000,50	0,00	11 000,50
521 003	Mzdové náklady OON -práce DU			
	Počáteční stav	0,00		
	MZD/0101/00010/12	31.10.2012	4 000,00	0,00 Mzdy 2012/10
521 003	Mzdové náklady OON -práce Ľ	4 000,00	0,00	4 000,00
521	Mzdové náklady	4 000,00	0,00	4 000,00
549 006	Jiné ostatní náklady mimoř.stip. DU			
	Počáteční stav	0,00		
	BAN/0802/15305/12	24.07.2012	6 000,00	0,00 3 Berková Tereza
	BAN/0802/20460/12	22.10.2012	7 000,00	0,00 6 Berková Tereza
	BAN/0802/20533/12	24.10.2012	7 000,00	0,00 3 Berková Tereza
549 006	Jiné ostatní náklady mimoř.stip	20 000,00	0,00	20 000,00
549	Jiné ostatní náklady	20 000,00	0,00	20 000,00
	Náklady celkem	35 000,50	0,00	35 000,50